Dovilas Petrulis

Merkinės piliakalnio aplinka

Merkinės piliakalnio su papiliu (UK 22957) teritorijoje (Varėnos r., Merkinės sen.) buvo numatyta vykdyti žemės judinimo darbus, todėl jų vietoje atlikti žvalgomieji tyrimai. Ištirti 4 šurfai – iš viso 9 m^2 plotas. Tyrimų vieta apėmė piliakalnio papilio P šlaitą, šurfų vietose anksčiau buvo gyvenamasis pastatas bei kiemo aplinka.

Merkinės piliakalnis su papiliu tyrinėtas nuo 1971 m. (1 pav.). D. Balčiūnaitė, tyrimus atlikusi piliakalnio V šlaite ir pylimo V dalyje, fiksavo iki 45 cm kultūrinį sluoksnį. Piliakalnio papėdėje ištirtas 10x4 m dydžio plotas. Rasta žiestos keramikos ir kitų XI–XVII a. radinių. Išskirti bent 3 pylimo formavimo etapai (*LIIR*, f. 1, b. 1597). 1997 m. J. Stankus Merkinės piliakalnio su papiliu teritorijos P paribyje atliko žvalgomuosius tyrimus. Tirtose perkasose ir šurfuose 70–170 cm gylyje nuo paviršiaus fiksuotas 8–50 cm storio XIII–XV a. datuotas kultūrinis sluoksnis (*KPC DF*, f. 39, ap. 1, 88). 2019 m. D. Kontrimas Merkinės piliakalnio su papiliu teritorijos PR dalyje, sklype Gardino g. 26, atliko žvalgomuosius tyrimus. Tyrimų metu aptiktas 10–60 cm storio X–XIV a. datuojamas kultūrinis sluoksnis, rasta plačios chronologijos titnago radinių (*ATL 2019 metais*, 2020, p. 57–59).



1 pav. Tyrimų situacijos planas: 1 – 2021 m. tyrimų vieta; 2 – 2021 m. tirti šurfai; 3 – 2020 m. tyrimų vietos; 4 – 2019 m. tyrimų vietos; 5 – 2006 m. tyrimų vietos; 6 – 2001 m. tyrimų vietos; 7 – 1998 m. tyrimų vietos; 8 – 1997 m. tyrimų vietos; 9 – saugomų teritorijų ribos. D. Petrulio brėž.

Fig. 1. A situation plan of the investigations: 1 – the 2021 investigation site; 2 – the 2021 test pits; 3 – the 2020 investigation sites; 4 – the 2019 investigation sites; 5 – the 2006 investigation sites; 6 – the 2001 investigation sites; 7 – the 1998 investigation sites; 8 – the 1997 investigation sites; 9 – the boundaries of the protected territory.

Šurfo 1 paviršiuje aptiktas 35–60 cm XIX–XX a. dirvožemio su smėlio intarpais sluoksnis. Giliau po juo buvo smėlio ir žvyro sluoksnis. Šurfo PV kampe 83 cm gylyje rastas titnaginis dirbinys – retušuota nuoskala su nuskelta viršūnės dalimi. Ties šurfo PV puse 85 cm gylyje fiksuotas įgilintas objektas – 40x30 cm dydžio tamsiai pilkų žemių su smėlio intarpais sluoksnis. Įgilintas objektas apėmė 22 cm storį. Jame tarp tamsiai pilkų žemių su smėlio priemaiša ir smulkių akmenukų 97 cm gylyje rasta titnago skeltė, suformuota iš vienagalio kūginio skaldytinio arba skaldytinio su rankenėle. Įgilinto objekto dugne 1,08 m gylyje aptiktas 18x15x 10 cm dydžio akmuo be skaldymo žymių. Preparavus įgilintą objektą daugiau radinių neužfiksuota. Šio objekto sluoksnį galima sieti su akmens amžiaus laikotarpiu, tačiau jis išlikęs fragmentiškai (pažeistas perkasimo) bei siejamas su pavieniais radiniais. Jo fragmentiškumą šioje vietoje lėmė aktyviai vykdoma ūkinė veikla ir ties papilio šlaitu vykusi žemių erozija (susiformavusios nuošliaužos). Pagal šio sluoksnio radinius galima daryti prielaidą, kad šioje vietovėje ar jos gretimoje aplinkoje buvo akmens amžiaus stovyklavietė ar bronzos amžiaus gyvenvietė.

Šurfe 3 nuo 8 cm iki 35 cm gylio buvo 27 cm storio XX–XXI a. dirvožemio sluoksnis. Po juo nuo 36 cm gylio aptiktas 40 cm storio tamsiai pilkų žemių su smėlio ir žvyro intarpais sluoksnis. Jame tarp 36–75 cm gylio rasta XVI–XIX a. būdingų radinių: akmens masės indo šukė, stiklinio daugiakampio formos butelio 2 šoninės sienelės šukės, žiesto keraminio dubens šoninės sienelės 3 šukės ir žiesto keraminio dubens priedugnio šukė. Tai neintensyvus XVI–XIX a. 40 cm storio kultūrinis sluoksnis. Po juo nuo 77 cm gylio buvo tamsiai pilkų žemių sluoksnis, kuris perėjo į šviesiai pilko atspalvio klampų smėlį – aleurito sluoksnį. Jame 88 cm gylyje 20 cm atstumu nuo šurfo V sienelės ir 50 cm atstumu nuo šurfo P sienelės rastas akmeninis kirvis (2 pav.). Kirvis nuskelta pentimi, platėjančiais ašmenimis gulėjo ant šono. Jis datuotas neolito–bronzos amžiaus laikotarpiu (II–I tūkst. pr. Kr.), taigi būdingas senovės gyvenvietės kultūriniam sluoksniui ar jos aplinkai. Tarp pilkų žemių su žvyro priemaiša 90–95 cm gylyje rastos 2 titnago nuoskalos. Pagal šiame sluoksnyje rastus radinius galima teigti, kad šioje vietovėje ar jos gretimoje aplinkoje buvo akmens amžiaus stovyklavietė ar bronzos amžiaus gyvenvietė. Nustatytas 18 cm storio pažeistas kultūrinis sluoksnis būdingas akmens ir bronzos amžiui (rasti plačios chronologijos titnago radiniai).



2 pav. Akmeninis kirvis šurfe 3 in situ iš R. D. Petrulio nuotr.

Fig. 2. The stone axe in situ in test pit 3 as seen from the E.

Šurfuose 2, 4 archeologiškai vertingų radinių ar struktūrų nerasta. Tyrimų metu surasti archeologiniai radiniai perduoti į MeKM.

In the Vicinity of Merkinė Hillfort

In 2021, a field evaluation (4 test pits totalling 9 m^2) was conducted on the grounds of Merkinė Hillfort and its adjacent settlement (Varėna District, S Lithuania). (Fig. 1). Test pit 3 yielded a 40 cm thick, 16th–19th-century cul-

tural layer, test pits 1 and 3 a 10–18 cm thick, lower cultural layer horizon characteristic of the Stone Age or a later period. Flint finds and a stone axe with a broad chronology were discovered (Fig. 2).

Giedrė Piličiauskienė,
Gytis Piličiauskas, Kęstutis Peseckas

Šventosios 41A neolitinė žvejybvietė

2021 m. birželį–liepą atlikti detalieji tyrimai Šventosios akmens amžiaus gyvenvietėje (1813) esančiuose trijuose sklypuose Pušyno g. 13, 15 ir 17 (Palangos miestas). Sklypų bendras plotas – 1,28 ha, juose planuojama statyti gyvenamosios paskirties statinius. 2012 m. žvalgomuosius tyrimus šioje teritorijoje atliko G. Piličiauskas. Tuomet šurfais ir perkasomis ištirti 134 m^2. Tačiau rezultatai parodė, kad tokios tyrimų apimtys neleidžia tinkamai lokalizuoti žvejybinių konstrukcijų. Šurfuose 14 ir 40 aptikti 3 mediniai kuolai galėjo būti arba pavieniai, arba didelių medinių konstrukcijų dalys. Be to, 14 šurfų ežerinėse nuosėdose aptikta su žvejyba susijusių radinių – tinklų pasvarų, plūdžių, pušinių skalų tvorelių fragmentų, medžio skiedrų (*ATL 2012 metais*, 2013, p. 26–30). Po žvalgomųjų tyrimų paaiškėjo, kad yra labai didelė tikimybė, jog sklypuose Pušyno g. 13, 15 ir 17 yra išlikusios medinės subneolito ir neolito laikotarpių žvejybinės konstrukcijos, nors vien tik su šurfų pagalba nebuvo įmanoma tiksliai jų identifikuoti ir apibrėžti erdvėje. Buvo būtini platesnės apimties archeologiniai tyrimai.

2021 m. ištirtos 7 perkasos (417 m^2) (1 pav.), kuriose aptikta panaši stratigrafija. Maždaug 50 cm dumblingo durpingo arimo dengė apie 1 m storio ežerinių nuosėdų (sapropelio)

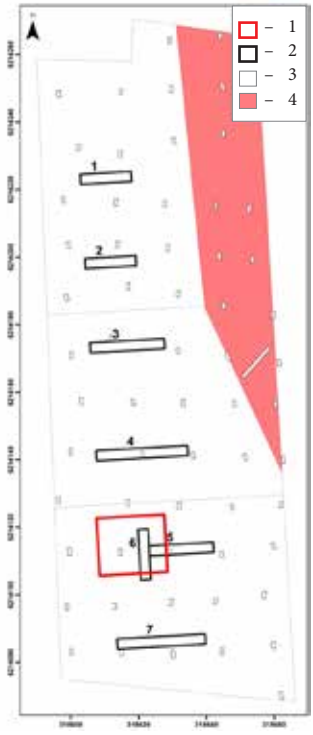

1 pav. Tyrimų Šventosios 41 radimvietėje planas: 1 – neolitinė ežerinė žvejybvietė 41A; 2 – bronzos amžiaus upinė radimvietė 41B; 3 – 2012 m. šurfai; 4 – 2021 m. perkasos. G. Piličiausko brėž.

Fig. 1. The investigations at the Šventoji 41: 1 – Neolithic lacustrine fishing station 41A; 2 – Bronze Age riverine site 41B; 3 – 2012 test pits; 4 – 2021 trenches.

storymę. Sapropelio viršutinė dalis buvo tamsiai pilkai ruda, durpinga, apatinė – alyviškai pilka, smėlinga ir aleuritinga. Durpingo sapropelio kraigas slūgsojo 0,1–0,2 m virš jūros lygio, smėlingo – 0,5–0,7 m žemiau jūros lygio. Giliau (0,9–1,3 m žemiau jūros lygio) aptiktas jūrinis smėlis, dažnai žvyringas. Perkasose 1–4 aptikti gilesni už 1,5 m ir visą ežerinių nuosėdų storymę suardę kanalizacijos trasos perkasimai.

Didžiojoje tirto ploto dalyje (perkasos 1–4 ir 7) neaptikta archeologinio sluoksnio ar